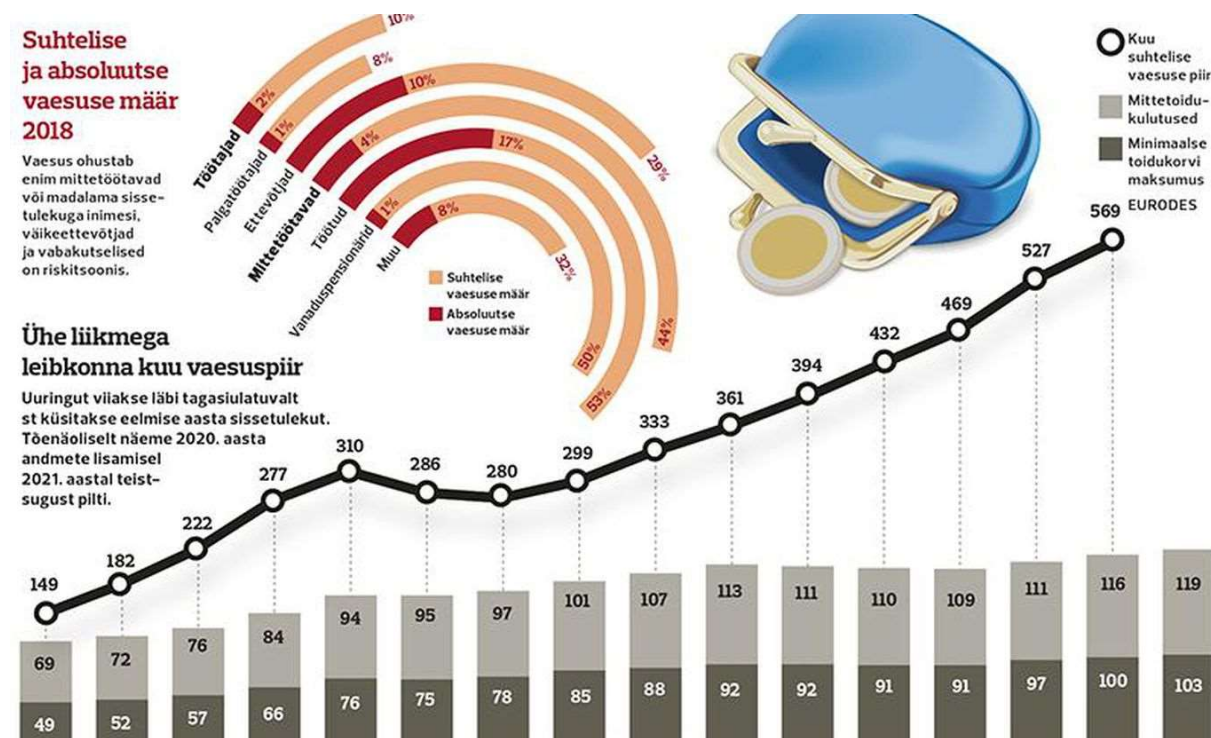

Töötus on suurim vaesusrisk

Aimar Altosaar /Meie Eesti Toimetaja

<https://leht.postimees.ee/6945753/tootus-on-suurim-vaesusrisk>

09.04.2020 POSTIMEES

Inimene on sattunud vaesusriski, kui märkab, et leibkond ei saa enam lubada endale asju, mida on seni pidanud vajalikuks ja normaalseks. Riigile peaks häirekell helisema siis, kui hakkab kasvama vaesusriskis elanike osakaal – see juhtub paratamatult, kui majandus pöörduv langusesse ning inimeste sissetulekud vähenevad. Koroonaepeidemia vallandatud majanduskriis alles võtab hoogu. Saame näha, kui kiiresti on riik võimeline reageerima, et vaesusriski ei satuks liiga suur osa elanikkonnast.

Loe lähemalt: <https://leht.postimees.ee/6945753/tootus-on-suurim-vaesusrisk>

Kui seni paistis Eesti Euroopas silma vaesusriskis olevate pensionäride suure osakaaluga, siis praegu – nagu ka 2009.–2010. aasta kriisi ajal – vanemaealiste tulupositsioon statistiliselt paraneb. Sotsiaalteadlase Lauri Leppiku sõnul langeb kasvava tööpuuduse, palgalanguse ja aprillikuise pensionitõusu koosmõjus 65-aastaste ja vanemate inimeste vaesusrisk viimase paarikümne aasta kõrgeimalt tasemelt järsult allapoole ning vanuserühmade suhteline vaesusrisk ühtlustub.

«See tähendab, et majanduskriisi kandmise põhiraskus – vajadus kohaneda kiiresti muutunud oludega – jääb aktiivses eas inimestele, kellel on paremad võimalused sellega toime tulla,» ütleb ta.

«Vaesusrisk on töö kaotamisel kõrgem inimestel, kelle töötamise ajalugu pole olnud järjepidev, kes ei töötanud töölepingu alusel ja kes teenisid madalat töötasu. Samuti neil leibkondadel, kus on vaid üks leivateenija,» ütleb Eesti Panga rahapoliitika ja majandusuuringute osakonna juhataja Martti Randveer.

Kokkuleppeliselt loetakse vaesuspiiriks 60 protsenti mediaansissetulekust, mida korrigeeritakse leibkonna suurusega. 2018. aastal elas statistikakaameti teatel suhtelises vaesuses 21,7 protsenti Eesti elanikkonnast, vaesuspiiriks loeti 569 eurost väiksemat sissetulekut. Töötutest elas vaesusriskis 52,5 protsenti.

Vaesuspiirist allpool olevate perede hulk kasvab töötuse suurendes siis, kui töötukindlustushüvitis ei kompenseeri töötasu kaotust piisavalt. Töötukindlustushüvitist, mille keskmine suurus 2019. aastal oli 544 eurot, makstakse 6–12 kuud. Eelmisel aastal maksti seda keskmiselt 30 protsendile arvel olnud töötutest. Töötutoetust sai 2019. aastal arvel olnud töötutest 18 protsenti ning selle suurus oli 175 eurot.

Vaesus

Suhteline vaesus Suhtelises vaesuses on inimene siis, kui tema sissetulek jääb alla suhtelise vaesuse kokkulepitud piiri. Eestis, nagu ka kõigis ülejäänud Euroopa Liidu riikides, on suhtelise vaesuse piir 60 protsenti elanikkonna sissetulekute mediaanist ehk summast, millest pooled teenivad rohkem ja pooled vähem. Nii elas 2018. aastal suhtelises vaesuses inimene, kelle kuu ekvivalentnetosissetulek oli alla 569 euro. Üldises palgatõus on ka suhtelise vaesuse piir. Sissetulekute ebavõrdsus püsib aga samal tasemel: juba mitu aastat erineb elanikkonna vaeseima ja rikkaima viiendiku sissetulek 5,1 korda.

Absoluutne vaesus Absoluutses vaesuses on inimene, kelle sissetulek jääb alla absoluutse vaesuse piiri ehk elatusmiinimumi. Elatusmiinimum arvutatakse Eestis kulutuste alusel: toidule, eluasemele ja muule tarvilikule. Toidukulu arvutamise aluseks on minimaalne toidukorv. 2018. aastal oli arvestuslik elatusmiinimum üheliikmelisel leibkonnal 215,44 eurot kuus (sealhulgas oli minimaalse toidukorvi hind 99,71 eurot). Allikas: statistikaamet

Sissetuleku vähenemist aitaksid üle elada säästud, mis on viimastel aastatel kasvanud.

«Paraku on need jaotunud väga ebaühtlaselt: 2017. aastal oli 40 protsendil majapidamistel pangakontol varuks alla tuhande euro,» ütleb Randveer.

Loodetakse riigi puhvrile

Eelmise nädala lõpuks kasvas töötuna arvel olevate inimeste arv Eestis 42 756-le. Kui eriolukorra kahel esimesel nädalal võeti nädalas töötuna arvele ligikaudu 2300, siis lõppenud nädalal juba 3342 inimest.

Ühes Eesti sotsiaalselt haavatavamas piirkonnas Ida-Virumaal on töötute arv märtsis kasvanud 300 võrra, 7100-le. Sealse töötukassa juht Anneki Teelahk ütleb, et kuigi on alustatud koondamist, ootab enamik ettevõtteid siiski riigilt puhvrit, sest häid töötajaid ei lasta kuskil lahti kerge südamega.

Teelahu hinnangul on inimesed hakanud rohkem kokku hoidma ja üksteist aitama, mis kindlasti leevendab sissetulekute langust ja vähendab sellega seotud riske. Ta on täheldanud, et Ida-Viru töötukassa kliendid on hakanud rohkem usaldama psühholooge ja karjäärinõustajaid, on valmis vastu võtma ka ajutise tööotsa ning õpivad hea meelega uut ametit.

Tööandjate keskliidu tegevjuht Arto Aas kinnitab, et tööandjad pingutavad väga, et oma inimesi hoida, mida tõestab ülisuur huvi töötukassa toetusmeetme vastu, mille üks eesmärk on hoida ära lauskoondamine ja aidata inimestel raskest ajast üle saada.

«Olukorra leevendamiseks kasutavad tööandjad kõiki võimalusi – alates paindlikust töökorraldusest, täiendavate kaitsevahendite kasutuselevõtust, töökoormuse langetamisest, teisele tööle suunamisest kuni palga vähendamiseni teatud ajaks,» loetleb Aas.

Sotsiaalministeeriumi analüüsi- ja statistika osakonna juhataja Hede Sinisaar ütleb, et kriisi mõju vaesusele ei pruugi ilmnedagi kohe ning selle suurus oleneb sellest, milliseks kujuneb leibkonnas töötavate ja mittetöötavate inimeste arvu suhe ning kui pikalt ollakse tööturult eemal või kui kaua ei saada töötasu.

«Kuivõrd vaesusest on enim ohustatud mittetöötavad inimesed, siis on oluline aidata kaasa tööturuteenustega, et töötuseperiood oleks võimalikult lühike. Teisalt on oluline roll toetustel ja hüvitistel, mis aitavad ära hoida või vähendada allapoole vaesuspiiri kukkuvate inimeste arvu,» rääkis ta.

Kuna suur osa praegustest töötutest ei ole töötuse vastu kindlustatud, on saanud selgeks, et on aeg edasi minna ametühingutes ja sotsiaalministeeriumis küpsenud ideega muuta töötushüvitiste süsteemi nii, et see vähendaks vaesust. Näiteks on plaanis muuta töötushüvitise saamise tingimusi.

Üks võimalus oleks maksta ainult töötuskindlustushüvitist. Kui inimene sellele ei kvalifitseeru, siis pakuks kaitset toimetulekutoetus. Töötutoetust samal ajal ei makstaks.

Teine võimalus oleks maksta kahte kindlustushüvitist: töötuskindlustushüvitist, mille suurus sõltub eelnevast sissetulekust, ja kui töötutele ei kvalifitseeru, siis hüvitise baasmäära, millele kvalifitseerumise tingimused on leebemad.

Kiiresti tegutsedes võiks osa paketest jõuda riigikogu menetlusse lähematel kuudel. Töötukassa on samuti väljendanud huvi praegust süsteemi muuta.

Töötuskindlustusega haaratute ringi laiendamine on olnud üks ametühingute keskliidu nõudmine. Liidu esimehe Peep Petersoni hinnangul tuleks kindlasti suurendada ka töötutele makstavat toetust, sest võimalused on töötukassal selleks olemas.

Tööandjate hinnangul võiks inimestel töötutoetuse ajal säilida võimalus teha tööampse, mis Arto Aasa sõnul aitaks paremini toime tulla ja säilitada töölkäimise harjumust.

Eraldi tähelepanu vajavad inimesed, kellel on raske tööd saada. Sinisaare teatel töötab sotsiaalministeerium välja lisatoetust neile puude ja haridusliku erivajadusega laste vanematele, kelle lapse erivajadus eeldab tavapärasest suuremat kodust tuge ja järelevalvet, nii et vanemad ei saa seetõttu ajutiselt tööl käia.

Toetuse täpsemad kriteeriumid otsustatakse aprilli alguses ning seejärel hakatakse toetusi välja maksma.

Võimalus muutusteks

Meie senist vaesusriski vältimise poliitikat on Euroopa Komisjonis peetud liiga tagasihoidlikuks. Euroopa Komisjoni Eesti esinduse asejuht Katrin Höövelson ütleb, et komisjon on mitu viimast aastat oma majandusanalüüsidest Eesti kohta toonud esile sotsiaalse turvavõrgu ebapiisavuse, mis tähendab, et sotsiaalsüsteem ei paku inimesele piisavat sissetulekut ja tuge, kui inimesel pole mingil põhjusel võimalik tööga leiba teenida, olgu töökaotuse või pikaajalise haiguse pärast.

«Seepärast ongi suhteliselt suuremas vaesusriskis inimesed, kelle sissetulek sõltub sotsiaaltoetustest või pensionist, mitte töötasust,» selgitab Höövelson. «Samuti saab Eesti kohta välja tuua, et sotsiaaltoetuste ja hüvitiste suurus ei ole sageli piisav, et tagada inimesele adekvaatne sissetulek ja aidata ta vaesusriskist välja.»

Ka töötuskindlustussüsteemi probleem on hüvitise ebapiisavus ning see, et paljud elanikkonnagrupid ei ole töötuskindlustusega kaetud. Seega ei ole neil töö kaotanuna võimalik töötuskindlustushüvitist saada. Praegusel kriisiajal on aga inimestele väga tähtis, et sissetulek säiliks mingis ulatuses ka siis, kui töötada ei ole eriolukorra tõttu võimalik.

Riigikogu menetluses olevas lisaelarve eelnõus nähakse ette töötukassast 250,6 miljonit euro suunamist töökohtade püsimise meetmesse, mis aitab eriolukorras säilitada töötajatele sissetuleku.

2. aprillil teatas Euroopa Komisjon, et ühe kriisileevendusmeetmena on nad valmistanud ette saja miljardi eurose toetuspaketi TERA ehk tööhõive toetamise erakorralise rahastu, millega aidatakse töötajatel säilitada kriisiolukorras töökoht ja sissetulek ning

ettevõtetel püsima jääda. Kuidas seda raha Eestis kasutama hakatakse, selgub tõenäoliselt lähiajal.

Eesti sotsiaalne turvavõrk on olnud nõrgem, kui meie arengutaset ja Euroopa Komisjoni ootusi silmas pidades olla võiks. Nüüd on võimalik seda tugevdada ning tihendada koostööd keskvõimu ja omavalitsuste, avaliku ja erasektori vahel, sest kriisi ei tohi muutuste tegemiseks kasutamata jätta.

Esimesed muudatused riigikogus

Sotsiaalhoolekande seaduse, puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse, riigilõivuseaduse ning tööturuteenuste ja -toetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu võttis riigikogu eile vastu. Muudatustega saab hoolduspere vanem ühe lapse kohta praegusest kaks korda suurema toetuse ja lisaks katab kohalik omavalitsus hoolduspere elava lapse kulud vähemalt 240 euro ulatuses kuus.

Sotsiaalkindlustusamet saab hakata maksma harvikaigusega lapsele toetust ka juhul, kui tal ei ole välja kujunenud puuet.

Sotsiaalkindlustusametil tekib võimalus määrata inimesele puue pikemaks kui viieks aastaks, millega säästetakse inimesi ülemäärasest hindamisest ja kasutatakse ressursi mõistlikumalt.

Puudega ja hariduslike erivajadustega lapsed, kes saavad haridust eriväljaõppega professionaalidelt, peavad eriolukorras seda saama vanematelt, kes peavad selleks loobuma tööl käimisest. Neile vanematele pakutakse eriolukorra ajal igakuist toetust. Ravikindlustuse seaduse muutmise seaduse eelnõu ootab esimesele lugemisele saatmise otsust. Muudatusega makstakse nakkushaiguse kahtluse korral inimestele haigushüvitist alates esimesest haiguspäevast.